

چرا نمی‌شود نماز را به زبان فارسی بخوانیم؟

سؤال که در بالا آمده یکی از پرسش‌هایی از این نوع است که حضرت آیت الله العظمی وحید خراسانی در پایگاه خود به آن پاسخ داده‌اند.

دو پاسخ از آیت الله العظمی «171; وحید خراسانی» و آیت الله العظمی «171; حاج آقا رحیم ارباب»

گردآوری و تنظیم: رضا صابری خورزوقی

سؤال که در بالا آمده یکی از پرسش‌هایی از این نوع است که حضرت آیت الله العظمی وحید خراسانی در پایگاه خود به آن پاسخ داده‌اند.

در این نوشته، ابتدا متن پاسخ معظمله و سپس ماجرائی از خاطرات دکتر محمدجواد شریعت با مرحوم آیت الله العظمی حاج آقا رحیم ارباب اصفهانی را در این ارتباط تقدیم می‌کنم:

متن پاسخ حضرت آیت الله العظمی وحید خراسانی به این شرح است:

زبان عربی کامل‌ترین و پرمحتواترین زبانی است که بندگان خدا با آن صحبت می‌نمایند و کلمات آن، دارای معانی لطیف و دقیقی است که معمولاً به هنگام ترجمه نمودن به زبانی دیگر نمی‌توان آن معانی را منتقل نمود، خدا در قرآن این زبان را به عربی مبین نام برده و قرآن را که بزرگترین کتاب آسمانی است به این زبان فرستاده و بر بندگان خود واجب نموده است که نماز خود را به این زبان بخوانند و کیفیت خواندن نماز، توسط پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ائمه علیهم السلام بیان شده است. (استفتاء/11863)

درسی از مرحوم

حاج آقا رحیم ارباب اصفهانی

گردآورنده: در اینجا شایسته می‌دانم پاسخ معظمله را با درسی از مرحوم حاج آقا رحیم ارباب اصفهانی کامل کنیم.

امید که نافع واقع شود.

استاد نامدار، غواص ماهر اقیانوس بیکران ادب فارسی، دکتر محمدجواد شریعت، نویسنده کتاب «171; چهارده روایت در قرائت قرآن مجید» و «171; ترجمه نهج البلاغه» و ده‌ها اثر دینی و ادبی دیگر است

وی، در همین ارتباط همراه با جمعی از دانشجویان با مرحوم آیت الله العظمی حاج آقا رحیم ارباب اصفهانی دیدار کرده است، خاطره آن ملاقات را چنین باز می‌گوید:

سال یک‌هزار و سیصد و سی دو شمسی بود، من و عده‌ای از جوانان پرشور آن روزگار، پس از تبادل نظر و بحث و مشاجره، به این نتیجه رسیده بودیم که چه دلیلی دارد نماز را به عربی بخوانیم؟

چرا نماز را به زبان فارسی نخوانیم؟

عاقبت تصمیم گرفتیم نماز را به فارسی بخوانیم و همین کار را هم کردیم.

کم‌کم والدین ما از این موضوع آگاهی یافتند و به فکر چاره افتادند.

آن‌ها، پس از تبادل نظر با یکدیگر، تصمیم گرفتند با نصیحت، ما را از این کار باز دارند و اگر مؤثر نبود، راهی دیگر برگزینند.

چون پند دادن آن‌ها مؤثر نیفتاد؛ ما را نزد یکی از روحانیون آن زمان بردند.

آن روحانی وقتی فهمید ما به زبان فارسی نماز می‌خوانیم، به شیوه‌ای اهانت آمیز نجس و کافرمان خواند.

این عمل او ما را در کارمان راسخ‌تر و مصر‌تر ساخت.

عاقبت یکی از پدران، والدین دیگر افراد را به این فکر انداخت که ما را به محضر حضرت آیت الله حاج آقا رحیم ارباب ببرند و این فکر مورد تأیید قرار گرفت.

آن‌ها نزد حضرت ارباب رفتند و موضوع را با وی در میان نهادند.

او دستور داد در وقتی معین ما را به خدمتش رهنمون شوند.

در روز موعود ما را که تقریباً پانزده نفر بودیم، به محضر مبارک ایشان بردند.

در همان لحظه اول، چهره نورانی و خندان وی ما را مجذوب ساخت؛ آن بزرگمرد را غیر از دیگران یافتیم و دانستیم که با شخصیتی

استثنایی رو به رو هستیم. آقا، در آغاز دستور پذیرایی از همه ما را صادر فرمود. سپس به والدین ما فرمود: شما که به فارسی نماز نمی‌خوانید، فعلاً تشریف ببرید و ما را با فرزندانمان تنها بگذارید.

وقتی آن‌ها رفتند، به ما فرمود: بهتر است شما یکی یکی خودتان را معرفی کنید و بگویید در چه سطح تحصیلی و چه رشته ای درس می‌خوانید.

هریک خود را معرفی و از مقطع و رشته تحصیلی خود می‌گفتیم و مرحوم ارباب، به تناسب رشته و مقطع ما، پرسش‌های علمی مطرح کرد و از درس‌هایی مانند جبر و مثلثات و فیزیک و شیمی و علوم طبیعی مسائلی را پرسید که پاسخ اغلب آن‌ها از توان ما بیرون بود. هر کس از عهده پاسخ بر نمی‌آمد، با اظهار لطف وی و پاسخ درست پرسش رو به رو می‌شد.

پس از آن که همه ما را خلع سلاح کرد، فرمود: والدین شما نگران شده‌اند که شما نمازتان را به فارسی می‌خوانید، آن‌ها نمی‌دانند، من کسانی را می‌شناسم که - نعوذ بالله - اصلاً نماز نمی‌خوانند. شما جوانان پاك اعتقادی هستید که هم اهل دین هستید و هم اهل همت. من هم در جوانی می‌خواستم مثل شما نماز را به فارسی بخوانم؛ ولی مشکلاتی پیش آمد که نتوانستم. اکنون شما به خواسته دورانی جوانی‌ام جامه عمل پوشانیده‌اید، آفرین به همت شما. در آن روزگار، نخستین مشکل من ترجمه صحیح سوره حمد بود که لابد شما آن را حل کرده اید. اکنون یکی از شما که از دیگران مسلط تر است، بگوید بسم الله الرحمن الرحيم را چگونه ترجمه کرده است. یکی از ما به عادت دانش آموزان دستش را بالا گرفت و برای پاسخ دادن داوطلب شد.

آقا با لبخند فرمود: خوب شد طرف مباحثه ما يك نفر است؛ زیرا من از عهده پانزده جوان نیرومند بر نمی‌آمدم. بعد به آن جوان فرمود: خوب، بفرمایید «بسم الله» را چگونه ترجمه کردید؟ آن جوان طبق عادت جاری، گفت: به نام خداوند بخشنده مهربان.

حضرت ارباب لبخند زد و فرمود: گمان نکنم ترجمه درست «بسم الله» چنین باشد، در مورد «بسم» ترجمه «به نام» عیبی ندارد. اما «الله» قابل ترجمه نیست؛ زیرا اسم علم (خاص) خدا است و اسم خاص را نمی‌توان ترجمه کرد؛ مثلاً اگر اسم کسی «حسن» باشد، نمی‌توان به او گفت «زیبا». ترجمه «حسن» زیبا است؛ اما اگر به «آقای حسن» بگوئیم «آقای زیبا»، خوشش نمی‌آید.

کلمه «الله» اسم خاصی است که مسلمانان بر ذات خداوند متعال اطلاق می‌کنند، نمی‌توان «الله» را ترجمه کرد، باید همان را به کار برد.

سپس فرمودند: خوب «رحمن» را چگونه ترجمه کرده اید؟ رفیق ما پاسخ داد: «بخشنده».

حضرت ارباب فرمود: این ترجمه بد نیست، ولی کامل نیست؛ زیرا «رحمن» یکی از صفات خدا است که شمول رحمت و بخشندگی او را می‌رساند و این شمول در کلمه بخشنده وجود ندارد؛ «رحمن» یعنی خدایی که در این دنیا هم بر مؤمن و هم بر کافر رحم می‌کند و همه را در کنف لطف و بخشندگی خود قرار می‌دهد و نعمت رزق و سلامت جسم و مانند آن عطا می‌فرماید. در هر حال، ترجمه بخشنده برای «رحمن» در ترجمه کاملی نیست.

بعد پرسیدند: خوب «رحيم» را چطور ترجمه کرده‌اید؟ رفیق ما جواب داد: «مهربان».

حضرت آیت الله ارباب فرمود: اگر مقصودتان از «رحيم»، من بودم - چون نام وی رحيم بود - بدم نمی‌آمد که اسمم را «مهربان» ترجمه کنید؛ اما چون رحيم کلمه‌ای قرآنی و نام پروردگار است، باید درست معنا شود. اگر آن را «بخشاینده» ترجمه کرده بودید، راهی به دهی می‌برد؛ زیرا رحيم یعنی خدایی که در آن دنیا گناهان مؤمنان را عفو می‌کند.

سپس اضافه فرمود: پس آنچه در ترجمه «بسم الله» آورده‌اید، بد نیست؛ ولی کامل نیست و اشتباهاتی دارد. من هم در دوران جوانی چنین قصدی داشتم؛ اما به همین مشکلات برخوردیم و از خواندن نماز فارسی منصرف شدیم. تازه این فقط آیه اول سوره حمد بود، اگر به دیگر آیات بپردازیم، موضوع خیلی پیچیده تر می‌شود. اما من معتقدم شما اگر باز هم بر این امر اصرار دارید، دست از نماز خواندن به فارسی بردارید؛ زیرا خواندنش از نخواندن نماز به طور کلی بهتر است. در این جا، همگی شرمنده و منفعل و شکست خورده از وی عذرخواهی کردیم و قول دادیم، ضمن خواندن نماز به عربی، نمازهای گذشته را اعاده کنیم.

ایشان فرمود: من نغتم به عربی نماز بخوانید، هر طور دلتان می‌خواهد بخوانید. من فقط مشکلات این کار را برای شما شرح دادم. ما همه عاجزانه از وی طلب بخشایش و از کار خود اظهار پشیمانی کردیم.

حضرت آیت الله ارباب، با تعارف میوه و شیرینی، مجلس را به پایان برد. ما همگی دست مبارکش را بوسیدیم و در حالی که ما را بدرقه می‌کرد، خداحافظی کردیم. بعد نمازها را اعاده کردیم و از کار جاهلانه خود دست برداشتیم.

[2]. به نقل از استاد دکتر محمد جواد شریعت.

{*} نکته:

تفاوت بین بخشنده و بخشاینده

گردآورنده گوید:

فرهنگ معین در معنی «بخشنده» آورده است:

عطا کننده (که در امور مالی مانند انفاق، هدیه و...) به کار می‌رود.

«#بخشاینده: را (عفو کننده و رحم کننده) معنی کرده است که در امور معنوی به کار می رود. مفسران در ترجمه «#الرحمن الرحیم» به بخشنده بخشاینده «#بخشایشگر»، نکاتی را بیان کرده‌اند.

«#الرحمن» صیغه مبالغه و دال بر کثرت دارد «#الرحیم» صفت مشبه دالالت بر دوام و ثبوت دارد، لذا تأکید نبوده و هر کدام معنایی مستقل و خاص دارد.

(المیزان ذیل آیه و تفسیر المنار، ج 1، ص 47)

«#رحمان» رحمت عام خداوند متعال که شامل همه بندگان مؤمن و کافر می‌شود و رحیم رحمت خاص است که شامل مؤمنین است و بندگان خاص و صالح. در روایات هم در این باره آمده که «#الله اله کل شیء الرحمان بجمیع خلقه و الرحیم بالمؤمنین؛ خداوند معبود هر چیزی است که رحمان نسبت به همه آفریدگان و مهربان نسبت به مؤمنان می‌باشد». «#الرحیم» اسم عام بصفه خاصه

(تفسیر نمونه، جر 1، ص 21).

علاوه بر این، کلمه «#رحمن» در قرآن به صورت مطلق آمده و این نشانه عمومیت آن است. ولی «#رحیم» گاهی مطلق و گاهی مقید آمده است. مانند «#کان بالمؤمنین رحیما» (احزاب، آیه 43).